

Ситуаційні технології в підготовці вчителя фізичної культури

Чернігівський державний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка (м. Чернігів)

Постановка проблеми. Педагогічна діяльність вчителя фізичної культури вимагає від фахівця постійної творчої готовності, пошуку нестандартних і водночас оптимальних рішень в різних ситуаціях. Добре відомо, що вчитель працює з дітьми різного віку, які до того ж відрізняються індивідуальними особливостями.

Це означає, що сьогодні для школи потрібний такий вчитель фізичної культури, який не тільки володіє фаховими знаннями, уміннями та навичками, але й самостійно і критично мислити, вміє бачити і творчо вирішувати проблеми, іншими словами, вчитель повинен володіти професійним мисленням.

Пріоритет діяльних цілей сучасного вчителя фізичної культури вимагає інших підходів до організації навчально-виховного процесу в фізкультурній освіті, і перш за все це торкається освітніх технологій.

Потреба в сучасних технологіях навчання є дійсно невідкладною, тому що традиційна система професійної підготовки вчителів фізичної культури вже не в змозі подолати накопичені тенденції: зниження пізнавальної активності студентів, формалізм знань, шаблонне догматичне мислення. Таким чином, включення студента в активну пізнавальну роботу, в умови майбутньої професійної діяльності повинно стати пріоритетним в умовах фізкультурної освіти.

Одним з ефективних та перспективних шляхів удосконалення підготовки майбутніх учителів фізичної культури є впровадження активних методів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У межах статті немає потреби розглядати конкретні переваги активних методів навчання. Зауважимо лише, що під активними слід розуміти такі методи, які ставлять студента в позицію активного учасника процесу навчання. В науковій та психолого-педагогічній літературі постійно наголошується на доцільності застосування методу педагогічної ситуації як одного з активних методів навчання [1; 2; 3; 4]. Не стала виключенням в цьому відношенні і фізкультурна освіта.

Слід підкреслити, що передумов для виникнення педагогічних ситуацій в професійній діяльності вчителя фізичної культури значно більше, ніж в учителів інших предметів. Це обумовлено як специфікою самої діяльності, так і швидкою, часто раптовою зміною видів діяльності. Аналіз показує, що є всі підстави розглядати професійні ситуації вчителя фізичної культури як ефективний засіб, як надійний "будівельний" матеріал для розвитку і удосконалення професійно важливих якостей майбутнього спеціаліста з фізичного виховання.

Мета дослідження. Вивчити особливості прийняття рішення та вибору способу дій під час вирішення професійної ситуації студентами різних курсів факультету фізичного виховання та вчителями фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відома своїм змістом професійно-педагогічна діяльність вчителя фізичної культури у кожному конкретному випадку реалізується педагогом залежно від індивідуальних психологічних особливостей мислення, сприйняття поведінки та ін. Таким чином, у самому способі існування професійно-педагогічної діяльності вчителя фізичної культури об'єктивно закладена можливість розбіжностей методів, способів, прийомів навчання, виховання, організації і т. п.

Використання педагогічних ситуацій в підготовці вчителів фізичної культури перш за все передбачає не пошук ефективних способів вирішення (хоча це теж дуже важливо), а розширення і поглиблення професійних знань, формування численних аналітичних умінь та професійно важливих якостей.

Проведені дослідження, спрямовані на вивчення способів розв'язання простої педагогічної ситуації студентами факультету фізичного виховання та вчителями фізичної культури, дають уяву про тактику поведінки їх у конкретній ситуації.

Організований початок уроку фізичної культури є важливою передумовою його ефективності.

Учні 7 класу прийшли на урок після контрольної роботи з математики. Діти збуджені, сперечаються, доказують одне одному. Учитель намагається пояснити завдання уроку, але більшість дітей неувважні, мимоволі продовжують обмін думками.

Зауваження кільком учням дотримуватись дисципліни не заспокоїло клас. Учитель раптово замовкає, сподіваючись таким чином викликати увагу учнів, але й це не допомогло. Дорогоцінний час уроку витрачається не за призначенням.

Як би вчинили Ви на місці вчителя в подальшому?

- а) підвищеним тоном звернетесь до найбільш “активних” про їхню відповідальність;
- б) відведете 1 хвилину часу на завершення дискусії і після закінчення згаданого часу почнете урок;
- в) особисто поцікавитесь завданнями контрольної роботи та її наслідками і перейдете до організації початку уроку;
- г) застосуєте короткочасне фізичне навантаження у вигляді бігу з 1–2 прискоренням і після цього почнете пояснювати завдання уроку;
- г) попередите, що згаяний час враховується в скороченні гри, яку планується провести на уроці;
- д) застосуєте інші способи (конкретно вказати, які).

За умовами дослідження необхідно було вказати лише один варіант вирішення, який найбільшою мірою відповідає особистій думці кожного з опитуваних.

Кількісні характеристики досліджуваних чинників показано в табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл варіантів вирішення ситуації, %

Контингент досліджуваних	Кількість учасників	“а”	“б”	“в”	“г”	“г”	“д”
Вчителі фізкультури	63	1,50	19,0	50,7	11,1	11,1	6,3
I курс	48	6,25	25,0	37,5	8,3	20,8	2,1
II курс	47	8,50	23,4	32,0	12,7	21,2	2,1
III курс	60	1,60	28,3	38,3	21,6	10,0	–
IV курс	45	–	29,2	34,1	12,1	20,0	2,4

Ознайомлення з результатами дослідження дає підставу стверджувати, що переважна більшість учасників зупинили свій вибір на варіанті компромісного вирішення ситуації (варіанти “б” і “в”). Причому найбільше випадків вибору якраз цього стилю вирішення ситуації спостерігається серед вчителів фізичної культури, близько 70 %.

Отримані дані показують, що компромісний варіант вирішення ситуації студенти обрали відповідно: 1 курс – 62,5 %; 2 курс – 55,4 %; 3 курс – 66,6 %; 4 курс – 63,3 % досліджуваних.

Показово, що і серед вчителів, і серед студентів всіх курсів найбільша кількість учасників відвели перевагу варіанту “в” – “особисто поцікавитесь завданнями контрольної роботи та її наслідками і перейдете до організації початку уроку”.

Вчителі вибрали згаданий варіант вирішення педагогічної ситуації у 50,7 % випадків. Показники дослідження стилю суперництва свідчать, що студенти вирішують цю ж ситуацію значно частіше.

Звертає на себе увагу, що 21,6 % трьохкурсників вказали на варіант “г” – “застосуєте короткочасне фізичне навантаження у вигляді бігу з 1–2 прискоренням і після цього почнете пояснювати завдання уроку”.

Слід мати на увазі, що студенти 3 курсу відповідали на запитання в умовах підготовки до педагогічної практики. Вони відвідували, спостерігали і аналізували уроки фізкультури в школах, і найбільше враження у них залишається від стану дисципліни школярів.

Як і очікувалось, вчителі у більшій кількості випадків вказують на свої особисті способи вирішення (варіант “д”).

Запропоновані способи вирішення наведеної ситуації, по суті, зводяться до того, що, з одного боку, пропонується провести 3–4 вправи на увагу, з іншого – привернути увагу учнів, повідомляючи цікаву інформацію.

Як свідчать результати дослідження в умовах обмеженого вибору варіантів вирішення, загальна картина співвідношення способів розв’язання згаданої ситуації приблизно однакова – і студенти, і вчителі надають перевагу компромісному стилю вирішення ситуації. Це передусім відображає орієнтацію сучасної школи на демократизацію стосунків вчителів з учнями.

Одержані результати значною мірою обумовлені також і вимогами самого дослідження – вказати лише один варіант вирішення. В разі зміни вимог (наприклад вказати 2–3 варіанти вирішення) результати дослідження могли б відрізнятись.

Слід підкреслити, що в навчальному процесі найбільш логічним і в той же час найбільш ефективним буде використання згаданої ситуації під час вивчення навчальної теми "Організація і методика уроку фізичної культури в школі". Проведення занять зі студентами з використанням конкретних педагогічних ситуацій перш за все активізує аудиторію. Зрозуміло й те, що самі по собі педагогічні ситуації не досягнуть необхідної мети, якщо не створити відповідних умов до організації та методичного забезпечення занять.

З іншого боку, застосування педагогічних ситуацій в навчальному процесі з метою розвитку уміння аналізувати навчально-виховну діяльність є шляхом і методом формування професійного мислення майбутнього вчителя фізичної культури. При цьому аналіз конкретних педагогічних ситуацій в студентські роки – один з методів дослідження і більш ґрунтовного вивчення відповідної навчальної теми.

Такий підхід дозволяє бачити проблему не тільки з чисто теоретичної точки зору, але й усвідомлювати її в практичному відношенні. У ході аналізу конкретної ситуації встановлюються нові зв'язки між різними компонентами педагогічного процесу, які раніше для студента були невідомі. Таким чином, педагогічна діяльність вчителя фізичної культури наповнюється для студента новим змістом, повертається своєю новою стороною.

Особливої уваги при цьому надається технології формування умінь аналізувати педагогічні ситуації. На початковому етапі не обійтись без спеціальних схем аналізу, що значною мірою регламентують послідовну та змістовну сторони аналізу.

Зрозуміло, що педагогічних ситуацій в діяльності вчителя фізичної культури безмежна кількість і до того ж виникають нові. Вони відрізняються як за змістом, так і за часом. Тому можна згодитись з існуванням як узагальнених схем аналізу, так і спеціальних схем для аналізу конкретної ситуації.

В умовах навчання на факультеті фізичного виховання Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка ми використовуємо узагальнену схему, яка включає:

- визначення винуватців ситуації;
- характеристику стану учасників ситуації;
- описання зовнішніх умов, обставин, часу;
- бачення сутності протиріччя, що лежать в основі ситуації;
- передбачення очікуваного результату;
- вибір та обґрунтування способів досягнення очікуваного результату;
- зміст практичних дій, спрямованих на вирішення ситуації;
- способи попередження виникнення подібних ситуацій;
- бачення освітньо-виховного впливу вирішення ситуації;
- аналіз результатів розв'язаної ситуації;
- особисті способи вирішення такої ситуації.

А ось що думають студенти з приводу застосування професійних ситуацій вчителя фізичної культури під час вивчення програмового матеріалу:

- підвищується інтерес до занять, до конкретного матеріалу;
- краще запам'ятовується навчальна інформація;
- з'являється досвід вирішення і попередження виникнення подібних ситуацій;
- робить навчальний матеріал більш доказовим, сприяє перетворенню знань у переконання;
- розвиває професійне мислення.

Висновки. Введення студентів у ситуації дає їм змогу не тільки розширити і поглибити професійний світогляд, а й виробити модель педагогічних дій у подібних педагогічних ситуаціях. Вони вчаться творчо використовувати наявні теоретичні знання і досвід педагогічної роботи, переносити ці знання і досвід на розв'язання практичних завдань, що впливають з кожної конкретної педагогічної ситуації.

Подальші дослідження передбачають вивчення ефективності використання професійних ситуацій в підготовці фахівців фізичного виховання.

Література

1. Бурак В. Формування педагогічного мислення // Рідна шк.– 2003.– № 9.– С. 38–40.
2. Дорогих Р. Моделювання педагогічних ситуацій у процесі формування професійних якостей майбутніх учителів // Рідна шк.– 2006.– № 6.– С. 7–9.
3. Матвієнко О. В. Метод конкретних педагогічних ситуацій.– К.: Б. в., 2001.– 298 с.
4. Сметанський М. Методологічні засади активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів // Шлях освіти.– 2000.– № 4.– С. 9–13.

Анотації

У статті викладено результати досліджень, спрямовані на з'ясування тактики поведінки студентів та вчителів фізичної культури в умовах розв'язування професійної ситуації.

Ключові слова: педагогічна діяльність педагогічна ситуація, тактика поведінки.

В статье изложены результаты исследований, направленных на установление тактики поведения студентов и учителей физической культуры в условиях решения профессиональной ситуации.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, педагогическая ситуация, тактика поведения.

In article accounts the results of researches, directed on determining students and physical training teachers behavior tactics in condition of professional situations solution.

Key words: pedagogical activity, pedagogical situation, behavior tactics.